

ISSN 2149-9845

TÜRKİYE
DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF RELIGIOUS EDUCATION STUDIES (TJRES)

مجلة بحوث التربية الدينية التركية

Sayı/Number 1

İzmir - 2016

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Turkish Journal of Religious Education Studies
TÜRKİYE/TURKEY

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.
Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 1 • Haziran/June 2016 • ISSN 2149-9845

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Owner and Chief Executive Officer
Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör/Editor in-Chief
Mustafa USTA

Editörler/Editors

Siebre MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)	Safnaz ASRI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA SAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Kenan SEVİNÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)	Ednan ASLAN (Universität Wien)

Kıtap Değerlendirme Editörleri/Book Review Editors

Hakkı KARAŞAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) -
Ahmet Ali ÇANAĞÇI (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Yayın Kurulu/Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Beyza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAĞÇI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)
Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)	Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)	Hakkı KARAŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhittin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebre MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı/Cover Design
Nurkan BOZ

Tasarım/Graphic Design
Mehmet BAHÇEKAPILI / Safnaz ASRI

Baskı/Printed By
Limit Ofset

İÇENDEKİLER/TABLE OF CONTENTS

MAKALELER/ARTICLES

Preparatory Competences Of Teacher Candidates On Adult Education
MUSTAFA CAN / 11-18

Biyopsikososyal Açıdan Dinin Engellilik ve Farklı Sağlık Problemleri Üzerindeki Etkisi
MEHMET BAHÇEKAPILI / 19-44

Tarihsel Süreç İçerisinde Japon Budizmi: Genel Bir Bakış
HALİL İBRAHİM ŞENAVCU / 45-64

Şiir ve Direniş Yolunda Bir Ömür: Mahmud Derviş
EYÜP AKŞİT / 65-76

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Kullandıkları Araç ve Gereçler-Nitel Bir Araştırma-
MUHAMMED ESAT ALTINTAŞ / 77-106

ÇEVİRİLER/TRANSLATIONS

Broadening Approachs To Religious Education Through Constructivist (by Peta Goldberg)
SAFINAZ ASRI (Çev.) / 107-116

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ/ BOOK REVIEWS

Kur'an'a Bakış
H. MERVE BAŞER ÇALIŞKAN / 117-119

ŞİİR VE DİRENİŞ YOLUNDA BİR ÖMÜR: MAHMUD DERViş

Eyüp AKŞİT*

E-mail: aksiteyup3@gmail.com

Citation/©: Akşit, E. (2016). Şiir ve direniş yolunda bir ömür: Mahmud Dervif. *Türkiye Din Eğitimi Araştırma Dergisi*, 1, 65-76.

Öz

Bu makalede, modern Arap Şiirinin önemli Şairlerinden Mahmud Dervif'in hayatı ele alınmıŐtır. Dervif, modern Arap Şiirinde sembolizmin temsilcisi sayılan Őairlerden birisidir. Onu önemli kılan husus ise Arap edebiyatına ve dünya edebiyatına yaptığı katkılarıdır. Çünkü Dervif, Şiirlerinde sadece Filistin ve Arap kültürüne değil, insanlığın ortak kültürel mirasına ait unsurlara da değinir. Aynı zamanda Dervif, Şiirleri ile vatanını işgal edenlerle mücadele eden ve onlara karşı direnen bir Şairdir. Bu nedenle Dervif, iŐgalcilerce hapis hane ve sürgünle cezalandırılır. Sürgüne dair izleri onun Şiirlerinde görmek mümkündür. Dervif'in hayatı ile Şiirleri hep iç içedir. Bu nedenle bu makalede Dervif'in hayatı, yalın bir biçimde değil, yaşadığı çevre ile bağlantılı ve Őiirleriyle örneklendirilerek ele alınmaya çalıŐıldı.

Anahtar Kelimeler: Mahmud Dervif, Arap Kültürü, Şiir, Modern Arap Şiiri, Filistin.

A LIFE ON THE WAY OF POETRY AND RESISTANCE: MAHMOUD DARWISH

Abstract

In this article, Mahmoud Darwish, who is one of the most important poets in modern Arabic poetry, was discussed. Darwish is regarded as one of the prominent poets in symbolism of modern Arabic poetry. The reason that makes him important is his contributions to Arab and world literature. In his poems, we are not only seeing the elements of Palestinian and Arab culture, but also elements that belong to the common cultural her-itage of humanity. At the same time, Darwish is a poet who tackles through his poems with who have occupied his homeland. Because of this, he had received imprisonment and bonished. It is possible to see traces of exile in his poetries. Darwish's life and poetries are concentric. Concordantly, his life has been tried to be

* Öğrt. Gör., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi.

discussed through considering where he had lived and examples from his poetries in this article .

Key Words: Mahmoud Darwish, Arab culture, Poetry, Modern Arabic Poetry, Palestine.

Giriş

Mahmud Derviş, gerek hayat hikâyesi gerekse eserleriyle modern Arap şiirinin öncü şairlerinden biridir. İşgal ve sürgünle daha çocukken tanışan Derviş'in hayatı, vatanını işgal edenlere karşı direnişle geçer. Bu direnişin bir sonucu olarak sürgünlerde yaşar ve hiçbir zaman sığınacağı bir evi olmaz. Kendi ülkesine dönüş yaptığında bile sürgünü devam eder ve bu sefer kendi iç dünyasında sürgünün yeni bir türünü yaşar. Gerek mekânsal gerekse içsel sürgünü şiirlerine sinmiş olan Derviş, pasaportunda damgasını bulamadığı ülkesi Filistin için dertlenir ve ona kavuşmanın hayallerini kurar.

Mahmud Derviş, şiirlerinde bir taraftan iç dünyasında yaşadığı duyguları ifade ederken, diğer taraftan da içinde doğup büyüdüğü toplumun varoluş mücadelesini bize yansıtır. Şiirindeki bu iki yöneliştten birincisi, onun bireyselliğini ortaya koyarken; ikincisi onun toplumsal yönünü gösterir. Aynı şekilde birinci yönelimi, onun şiirine hayat verip biricikleştirir; ikinci yönelimi ise onu bayraklaştırır. Nitekim şiirlerinin bir kısmı Türkçe de dâhil olmak üzere birçok dünya diline çevrilir.¹ Bu ise, onun şiirde ulaştığı seviye hakkında bize bir fikir verir. Mahmud Derviş; kişiliği, şiirleri ve mücadelesiyle araştırılmayı hak eden bir şairdir. Ne var ki, Arap edebiyatı ve dünya edebiyatına sağladığı katkılara rağmen, ülkemizde kendisi hakkında yapılmış akademik çalışmalar yok denilecek kadar azdır.²

Doğumu ve Çocukluğu

Mahmud Derviş, 13 Mart 1941'de Filistin'in Celile Bölgesi Akka Şehri'ne bağlı البروة (el-Birva) köyünde Müslüman bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Babası Selim, annesi Huriye'dir (Halil, 2011, s. 15). Filistin o dönemde İngiliz mandası altındadır. Derviş, savaş ve acının tarih boyunca eksik olmadığı bir coğrafyada dünyaya gözlerini açar. Şairin doğum yılı, bu acıların yoğun yaşandığı *Nekba* (Büyük Felaket)³ döneminden yedi yıl öncedir.

İsrail, 1948 yılında şairin Birva Köyü dâhil olmak üzere Filistin topraklarının büyük bir kısmını işgal eder (en-Nakkâş, 2011, s. 96,97). İşgal ve sonrasında yaşanan siyasi çatışmanın, acı ve gözyaşlarının ilk kurbanlarından biri de Mahmud Derviş olur.

¹ Derviş'in bazı şiirlerinin Türkçe çevirisi için bkz. (Derviş, 2008); (Derviş, 2015).

² Mahmud Derviş hakkında Türkçe yazılmış tek bir çalışma tespit edebildik: (Yılmaz, 2013).

³ "Büyük Felaket", İsrail Devleti'nin bağımsızlık ilanını ve ardından gelişen olayları nitelemek için Arapların kullandığı bir ifadedir. Daha geniş bilgi için bkz. (Cleveland, 2008, s. 299).

Derviş, henüz yedi yaşında iken savaş nedeniyle yurdundan Lübnan'a göç etmek zorunda kalır, bir süre sonra da kendi ülkesi Filistin'e ailesiyle birlikte kaçak yollarla geri döner (Halil, 2011, s. 16).

Derviş ve ailesi, önce Dayrû'l-Esed sonrasında ise el-Cedîde köyüne yerleşir. Derviş, el-Cedîde köyünde ilkokula başlar (Dekrûb, 2015). Okulunun İsrail Eğitim Bakanlığı müfettişleri tarafından teftiş edildiği zamanlarda sorun çıkmaması için okul müdürünce bir yere kapatılır ve müfettişler gidene kadar orada bekletilirdi. Bunun sebebi kaçak yollarla ülkesine giriş yapmasıydı. Derviş ve ailesi bütün bu acıların yanında geçim sıkıntısıyla da mücadele eder (Amr, 2012, s. 9).

Hayat hikâyesini edebi bir ustalıkla anlattığı في حضرة الغياب (Yokluğun Huzurunda) adlı eserinde babasının kendilerinin eğitim masraflarını karşılama konusunda yaşadığı sıkıntıyı ve kardeşlerden birinin okulu bırakarak fedakârlık yapmasını istediğinden bahseder. Kardeşlerden her biri buna hazır olduğunu söylediğinde, babasının ve kardeşlerinin ağladığını dokunaklı bir şekilde tasvir eder (Derviş, ts., II, s. 253).

İsrail'in Filistin'i işgaliyle başlayan süreç, şairin hayatını ömrü boyunca etkiler. Derviş, aşağıdaki şiirinde işgal nedeniyle hayatının nasıl değiştiğini ve belirli bir adresinin olmadığını kelimelere şöyle döker:

متر مربع في السجن

مقعد في قطار

حجرة العناية الفائقة

غرفة في فندق (Derviş, 2005, II, s. 39-49)

Hapishanede bir metrekare,

Trende bir koltuk,

Yoğun bakım ünitesi,

Otelde bir oda.

Yukarıdaki dizeler Derviş'in hayat hikâyesini mekânsal olarak özetler niteliktedir. Şairin yaşam öyküsünün özeti sürgündür. Bu sürgün; hapishane, yolculuk ve hastane arasında geçen mekânsal sürgün olmakla birlikte, hayatı boyunca tanık olduğu İsrail katliamlarıyla birlikte kendi içinde yaşadığı ruhsal sürgündür. Her iki sürgünün yansımalarını, şairin hayatı ve edebi kişiliğinde görmek mümkündür.

İlkokul yıllarından itibaren resme merak saran Derviş, babasının resim malzemelerini alacak maddi gücü bulunmaması nedeniyle bu tutkusundan vazgeçer. Ancak Nemr Markos isimli öğretmenin teşvikiyle şiire yönelir Derviş, okul müdürünün isteğiyle İsrail bağımsızlık günü kutlamasında Yahudi bir çocuğa seslendiği şiirini okumasının akabinde

kendini İsraili askerî yargıcın karşısında bulur. Yargıç, henüz küçük yaşta bir çocuk olan Derviş'i, bu tür şiir yazmayı sürdürmesi durumunda babasını işten atmakla tehdit eder (en-Nakkâş, 2011, s. 104).

Gençliği

İsraili yargıcın tehdidine aldırmayan Derviş'in ilk şiir divanı *عصافير بلا أجنة (Kanatsız Serçeler)* 1960 yılında piyasaya çıkar. Derviş, ilk divanı yayımlandığında henüz liseyi yeni bitirmiştir. Derviş'in lise eğitimini aldığı yer, Hayfa şehrine bağlı Kefr Yâsîf beldesidir (Vâzin, 2008, s. 3).

Şairin hayatında on yıl gibi uzun süre yaşadığı ve ilk aşk serüvenine kapıldığı yer olan Hayfa önemli bir konum teşkil eder. Marksist görüşleri lise hayatında benimsemeye başlayan Derviş, 1961 yılında İsrail Komünist Partisine katılır (Amr, 2012, s. 12). Partinin *مع الشعوب العربية ضد الاستعمار* (Sömürgeciliğe karşı Arap halklarıyla) sloganı, genç Derviş'i etkilemiş görünmektedir. Derviş'in partiye katılmasını teşvik eden Filistinli bir Hristiyan olan ve 1972 yılına kadar partinin İsrail parlamentosundaki temsilcisi Emile Habîb'dir. Partinin yayın organları *el-İttihâd* gazetesi ve *el-Cedîd* dergisinde çalışır. Yirmili yaşlarda *el-Cedîd* dergisinin editörü olur (Halil, 2011, s. 16).

Şairin Filistin'de bazı gazetelerde çalışmaya başlaması ve Arap kamuoyunun 1967 Arap-İsrail savaşı sonrası Filistin direniş edebiyatına ilgisinin artmasıyla yıldızı parlar. Ancak Derviş'in 1968 yılında Filistinli şair arkadaşı Semîh el-Kâsım (ö. 2014)⁴ ile birlikte İsrail Heyeti içinde Sofya'da düzenlenen bir gençlik festivaline katılması o dönem Arap basınında sert tepkilere neden olur (en-Nakkâş, 2011, s. 252).

Mahmud Derviş ile ilgili önemli çalışmaları bulunan Recâ en-Nakkâş, bu konuda şaire haksızlık yapıldığını düşünmektedir. Çünkü ona göre festival tertip komitesi, İsrail'in resmi bir kurumla festivale katılımına karşı çıkarak sivil bir kuruluşun katılımına müsaade eder. Bundan dolayı Derviş gibi Filistinli şairlerin içinde bulunduğu İsrail Komünist Partisi festivale iştirak eder (en-Nakkâş, 2011, s. 255).

Derviş'in partiye mensubiyeti, onu hiçbir zaman İsrail zulmünü eleştirmekten alıkoymamıştır. Bu nedenle Derviş, hapisane hayatıyla erken bir yaşta tanışır. 1961 yılında ilk kez tutuklanan Derviş, 1967 yılında İbrani Üniversitesi'nin düzenlediği şiir gecesinde *نشيد الرجال* (Adamların Marşı) adlı şiirini okuması sonrası ikinci kez tutuklanır (en-Nakkâş, 2011, s. 109).

Derviş'in katıldığı şiir gecelerinde okuduğu her şiir, İsrail'e atılmış bir tokat gibi geldiğinden Derviş'in şiir gecesi düzenlediği yerler İsrail askerlerince kuşatma altına alınırdı.

⁴ Semîh el-Kâsım, 1939 yılında Ürdün'ün ez-Zarkâ şehrinde dünyaya gelmiştir. Modern Filistin şiirinin önemli simalarından olan şair'in hayatı hakkında bkz. (el-Ağâ, 2014).

Şair, 1960-70 yılları arasında İsrail askerî yönetimi tarafından ev hapsinde tutulur ve Hayfa'dan ayrılması yasaklanır (Halil, 2011, s. 18). Şair, bir bayram günü Hayfa'da ziyaretine gelen annesiyle vedalaşırken sokağa kadar ona eşlik edememenin hüznünü şöyle ifade eder:

“İsrail Devleti, annenle vedalaşmak için bile olsa güneş battıktan sonra evi terk etmene müsaade etmez. Bayramda yeniden kendini tek başına bulur ve eski bir sandalyeye oturursun. Çaykovski'nin 1 nolu senfonisini dinler ve çocukken ağlamadığın bir şekilde aniden ağlarsın.”(Derviş, ts., III, s. 265).

Moskova Günleri

Şair, 1970 yılında çok sevdiği Hayfa'dan Moskova'ya gitmek üzere ayrılır. Hayfa'da maruz kaldığı sıkıntılara rağmen oradan ayrılışının üzüntüsünü ve vatan hasretini Nazım Hikmet ile özdeşleştirerek şöyle ifade eder:

و لكنَّ قطرة ماءٍ على ريش قُبيرةٍ في حجارة حيفا
تعادل كل الجار
و تغلّسني من ذنوبي التي سوف أرتكبُ
أدخُلوني إلى الجنة الضائعة
سأطلق صرخةً ناظم حكمت
أه.. يا وطني!.. (Derviş, ts., II, s. 125)

Fakat Hayfa taşındaki bir çayır kuşunun tüyü üstündeki su damlası...

Denktir tüm denizlere.

Temizler işleyeceğim günahlarımdan beni.

Girdirin beni kayıp cennete.

Nazım Hikmet gibi haykıracağım

Ah.. Vatanım!

Derviş eğitim amacıyla gittiği Moskova'da kısa süre kalır. Moskova'dan sonraki durağı, şiirinin evrilme ve olgunlaşmaya başladığı yer Mısır'dır. Kahire, şairin ilk ziyaret ettiği Arap başkentidir.

Kahire Günleri

1971-72 yılları arasında Kahire'de yaşayan Derviş, kendini Mısır kültürünün bir ürünü olarak görür. Muhammed Heykel'in önerisiyle el-Ahrâm gazetesinde çalışmaya başlar. Artık o, Mısır'da Necîb Mahfûz (ö. 2006) gibi önemli yazar ve şairlerle birlikte. Derviş, سرحان يشرب القهوة في الكفاتيريا (Serhan Kahveyi Kafeteryada İçer) vb. (Mısır'da) في مصر

şiiirlerini orada kaleme alır. Ayrıca Mısır'da bulunduğu dönemde Yâser Arafât (ö. 2004) liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'ne katılır (Halil, 2011; Amr, 2012).

Derviş bir bölümünü sunduğumuz aşığıdaki dizelerinde “Ben Nil’in oğluyum” ibaresiyle Mısır kùltürünün üzerindeki etkisini ifade eder:

...في مصر، لا تتشابه الساعات
كُلُّ دقيقةٍ ذكرى تجدُّها طيورُ النيلِ
كُنْتُ هناك. كان الكائنُ البشريُّ يبتكرُ
الإلهَ/ الشمسَ. لا أحدٌ يُسمِّي نفسهُ
أحدًا. ((أنا ابنُ النيلِ – هذا الاسمُ
يكفيني)). ومنذ اللحظة الأولى تُسمِّي
نفسك ((ابن النيلِ)) كي تتجنَّب العدمَ
الثقيلَ. هناك أحياءٌ وموتى يقطفون
معاً غيومَ القطنِ من أرض الصعيدِ،(Derviş, ts., I, s. 74-75)
Mısır'da asla aynı değildir saatler.

Her dakikası bir anıdır, yeniler onu Nil'in kuşları

Oradaydım... İnsanoğlu icat ediyordu.

Güneş tanrısını. Hiç kimse isimlendirmez kendini biri diye

Ben Nil'in oğluyum bu isim yeter bana.

İlk andan itibaren Nil'in oğlu diye,

Adlandırırın kendini unutulmaktan kaçınmak için.

Yaşayanlar ve ölüer birlikte toplar,

Yukarı Mısır toprağından pamuk bulutlarını.

Derviş, Kahire'ye gidişini hayatındaki en önemli olaylarından biri kabul eder. Derviş, caddelerinin ismi Arapça olan ve insanların Arapça konuştuduğu bir Arap şehirinde bulunmaktan çok memnun kalır. Kahire'de Filistin'e geri dönmeme kararı alır. Orada şiirsel tecrübesindeki değişim özellikleri tamamlanır ve edebi hayatında yeni bir süreç başlar (Amr, 2012, s. 31).

Mahmud Derviş'in Mısır yolculuğu ve orada bir süre kalması ünlü Arap şair Mütenebbî'nin Seyfûddevl'e den kaçarak Mısır'a gidişini akla getirmektedir. Çünkü her iki şairin Mısır'a yolculuklarının nedeni politiktir.

Mütenebbî (ö. 354/965), Halep emiriyle arası açılınca oradan kaçarak Mısır emiri Kâfûr'a sığınır. Mısır'da umduğunu bulamayan Mütenebbî, Kâfûr'u hicveden şiirler yazar (el-Kayrevânî, 1981, I, s. 166). Aşığıdaki beyitte Mütenebbî, Kâfûr'u onun köle olduğu zamanı hatırlatır ve şöyle hicveder:

لا تشتري العبد إلا والعصا معه إن العبيد لأنجاس مناكيد (el-Mütenebbî, 1986, II, s. 139)

Ancak sopayla satın al köleyi. Çünkü köleler necis ve asidir.

Beyrut Yılları

Derviş'in Kahire'den sonra sığındığı liman Lübnan'dır. Beyrut'ta 1973-82 yılları arasında on yıl kadar ikamet eder. Derviş, Beyrut'ta bulunduğu 1980 yılının sonlarına doğru الكرملة (el-Kermel) adlı dergiyi kurar ve Filistin Araştırmaları Merkezi'nin yayın organı شؤون الفلسطينية (Filistin'in Meseleleri) dergisini yönetir. Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü'yle ilişkilerini sıcak tutar. Filistin direnişinin gayri resmi şairi olur ve Filistin direnişinin kültür ayağını yürütür. Derviş, 1976 yılında Arafat'ın BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmayı ve 1988 tarihinde Cezayir'de açıklanan Filistin bağımsızlık bildirgesini hazırlar (Halil, 2011, s. 18-20; Yılmaz, 2013, s. 17-22).

Derviş 1977 yılında Suriyeli şair Nizâr Kabbânî'nin yeğeni Ranâ Kabbânî ile evlenir ve bu evliliği üç yıl sürer. Derviş ikinci evliliğini 80'lerin ortalarında Mısırlı çevirmen Hayât Hânî ile yapar ancak bir yıl sonra bu evliliği de sona erer. Derviş'in her iki evlilikten çocuğu olmaz (Yılmaz, 2013, s. 21-22).

Beyrut o dönemde edebi, entelektüel ve politik birçok akımın bulunduğu ve Arap dünyasının kültürel başkenti konumunda bir yerdi. Ancak 1975 yılında başlayan iç savaş ve İsrail işgali sonrası Lübnan bir harabeye döner (Cleveland, 2008, s. 427-429).

Beyrut'ta yaşadığı dönemde Ğassân Kanafânî (ö. 1972)⁵ ve Mâcid Ebû Şerâr (ö. 1981)⁶ gibi arkadaşlarının Siyonistlerce öldürülmesi, Mahmud Derviş'in şiirlerinde mersiyelerin ağırlık kazanmasına neden olur. Derviş'in üzerinde psikolojik olarak derin bir etki bırakan en önemli olay, 1981 yılında Filistinli gazeteciler ve yazarları desteklemek için düzenlenen bir konferans için Roma'ya birlikte gittiği arkadaşı Mâcid Ebû Şerâr'ın Mossad tarafından suikasta uğramasıdır (Zeki, ts.). Yatağının altına Mossad ajanlarının yerleştirdiği bombanın patlamasıyla ölen arkadaşı Mâcid Ebû Şerâr için yazdığı bir şiirinde Derviş, öldürülen arkadaşlarına şöyle seslenir:

أصدقائي
فكروا في قليلا
وأحبوني قليلا
لا تموتوا مثلما كنتم تموتون , رجاء , لا تموتوا
انتظروني سنة أخرى

⁵ Filistinli yazar ve gazeteci Ğassân Kanafânî 1972 yılında Beyrut'ta bir suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Hayatı hakkında bkz. (Omarova, 2011).

⁶ 1936 yılında Filistin'de doğan Mâcid Ebû Şerâr, siyasetçi ve gazetecidir. Hayatı hakkında bkz. (Zeki, ts.)

سنة

(Derviş, 2005, II, s. 496-497) سنة أخرى فقط

Arkadaşlarım!

Beni düşünün biraz.

Beni sevin biraz.

Ölmeyiniz öldüğünüz gibi rica ediyorum; ölmeyiniz!

Beni bekleyin bir sene daha.

Bir sene...

Sadece bir senecik...

İsrail, 1982 yılında Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü kadrolarını Lübnan'dan çıkarmak için Lübnan'a yönelik askeri bir saldırı düzenler ve Beyrut'u işgal eder. İsrail'in Lübnan'ı işgali sırasında dramatik birçok olay yaşanır. Sabra ve Şatilla katliamı bunlardan biridir. 16 Eylül 1982 tarihinde Batı Beyrut'ta Sabra ve Şatilla adındaki Filistin mülteci kamplarına saldıran İsrail yanlısı aşırı sağcı Hıristiyan Falanjist7 militanlar, çocuklar dâhil yüzlerce kişiyi öldürür (Cleveland, 2008, s. 431-432).

Lübnan işgali sonrası, Filistinliler ve Mahmud Derviş karamsarlığa kapılır. Çünkü hiçbir Arap ülkesi, Filistinlilere sahip çıkmaz. Şair, Filistinlilerin yalnız başına kaldıklarını sitem dolu sözlerle şöyle ifade eder:

لا إخوة لك يا أخي، لا أصدقاء

يا صديقي لا قلاع

لا الماء عندك، لا الدّواء ولا السّماء

ولا الدّماء ولا الشّراع

(Derviş, 2005, II, s. 331) ولا الأمام ولا الورااء

Ey kardeşim (Filistinlim)! Senin ne kardeşlerin ne arkadaşların var.

Ey arkadaşım! Senin ne kalen ne suyun var. Ne ilaç ne gökyüzü...

Ne kan ne yelkenli,

Ne ilerisi ne gerisi var.

İsrail'in 1982 yılında Lübnan'ı işgal etmesi sonrası silahlı Filistinli gruplar dağıtılır ve başta Yâser Arafât olmak üzere FKÖ liderlerinin tümü Tunus'a sürülür (Cleveland, 2008, s. 432).

⁷ Falanjist, Beşir Cemayel'in Lübnan'da kurduğu ve Hıristiyan milislerin oluşturduğu örgüte mensup olanlara verilen isimdir. Daha geniş bilgi için bkz. (Cleveland, 2008, s. 430).

Tunus

Derviş, FKÖ lider kadrosunun Lübnan'dan ayrılışından sonra bir süre daha orada kalır. Ancak Sabra ve Şatilla katliamından sonra fikrini değiştirerek Şam üzerinden Tunus'a geçer. Burada مديح الظل العالي (Yüksek Gölge'ye Övgü) ve حصار لمناح البحر (Denizin Övgülerinin Kuşatması) adlı şiirlerini yazar.

Arafat'ın önerisiyle el-Kermel dergisinin yayınlanması için Tunus'tan Kıbrıs'a giden Derviş, şair Selim Berakât (d. 1951)'in yardımıyla dergi işlerini yürütür ve böyle zor bir dönemde dava arkadaşlarını yalnız bırakmaz (Yılmaz, 2013, s. 18).

Şair bu dönemde Tunus, Kıbrıs ve Paris arasında mekik dokur. Derviş'in şahsi ve edebi hayatında önemli değişim ve dönüşümlerin görüleceği bir sonraki durağı, daha doğrusu yeni sürgün yeri Paris olacaktır.

Paris Yılları

Yaklaşık on yıla yakın bir zaman zarfında Paris'te kalan Derviş, o yılları edebi hayatının dönüm noktası olarak niteler ve orada yazdığı şiirlere büyük değer verir. Paris'in iklim olarak kendisini yaratıcılığa teşvik ettiğini özellikle belirtir (Amr, 2012, s. 42-43).

Paris'te bulunduğu dönemde FKÖ Yürütme Kurulu üyeliğine seçilen Derviş, 1987 yılında Arafat'ın isteğiyle Filistin Bağımsızlık Bildirgesi'ni yazar. Şair, huzur bulduğu Paris'te edebi yaratıcılığının meyvelerini toplamaya başlar. Beyrut yıllarında sadece Arap kamuoyunun yakından tanıdığı Derviş, Paris'te dünya edebiyat çevrelerince de bilinir hale gelir. O artık direniş şairi değil dünya edebiyatında önemli bir olguya dönüşen "sürgün" kavramıyla anılan bir şairdir.

Derviş, sürgünde İsrail'e karşı şiiriyle kültürel bir mücadele sürdürürken aynı zamanda kerhen bazı politik görevler üstlenir (Amr, 2012, s. 21). Her ne kadar politikanın içinde yer olsa da hiçbir şeyi sorgulamadan kabul etmez. Örneğin Arafat tarafından yürütülen Oslo görüşmelerine karşı çıkar ve bu tavrı Arafat ile yollarını ayırmasına neden olur. İsrail ve Filistinliler arasında ilk resmi temasların yapıldığı görüşmeler 1993 yılında Oslo Antlaşması'yla sonuçlanır (Cleveland, 2008, s. 546-554). Derviş, antlaşmayı protesto ederek FKÖ'den ve Filistin Ulusal Meclisi'ndeki görevinden ayrılır. Derviş, istifa sürecini ve nedenlerini şöyle açıklar:

"Bu antlaşma adil değildir. Çünkü Filistin kimliğine sahip olma hususunda ne Filistinli'nin duygusunu minimum düzeyde sağlıyor ne de bu kimlik için bir coğrafya temin ediyor. Sadece Filistin halkını geçiş deneyimi sürecinin önünde ortada bırakıyor." (İbrâhîm, 2009, s. 7).

Ramallah Yılları

Derviş Paris'teki lüks yaşam koşullarına rağmen 1994 yılında halkının arasına Filistin'e dönmeyi yeğler ve Ramallah'da ikamet etmeye başlar. Bu durum bile şairin ne kadar

Filistin aşığı olduğunu belgeler niteliktedir. Ancak Siyonist rejim, Derviş'in Ramallah günlerini zehir edecek ve işgal nedeniyle ömrü boyunca yaşadığı acılara yenileri eklenecektir.

Şair, Ramallah ve Amman arasında mekik dokur. Bu dönemde bir yandan şiir yazmayı sürdürürken diğer taraftan el-Kermel dergisini yayınlamaya devam eder (Halil, 2011, s. 19-20). Derviş'in Ramallah ve Amman'da yazdığı eserler şunlardır: الجدارية (Duvara Ait), لا تعنذر (Yaptığından Dolayı Özür Dileme), كزهر اللوز أو أبعد (Badem Çiçeği Gibi veya Daha Ötesi), أثر الفراشة (Kelebek Etkisi), حالة حصار (Kuşatma Durumu), في حضرة الغياب (Yokluğun Huzurunda).

Ramallah, Derviş'in ikamet ettiği dönemde İsrail askerleri tarafından kuşatma altına alınır. 2000 yılından 2005 yılına kadar süren ikinci intifada (direniş hareketi) sürecinde Mahmud Derviş bir kez daha İsrail zulmüne maruz kalır. Ofisi yağmalanır ve kısa süreliğine gözaltına alınır (Yılmaz, 2013, s. 21). Derviş, Filistin halkının İsrail zulmüne karşı başlattığı direniş hareketlerini kalemiyle her zaman destekler. Çünkü şairin elindeki tek silahı kelimelerdir (Derviş, 2005, I, s. 282).

İsrail'in 2002 Gazze saldırısı öncesi Ramallah'ta Mahmud Derviş'i ziyaret eden Uluslararası Yazarlar Cemiyeti üyeleri bizzat İsrail'in zulmüne tanıklık ederler. Ancak Mahmud Derviş'in Filistin halkının trajedisini dünya kamuoyuna duyurulması hususunda önemli katkısı olmasına rağmen Hamas hareketiyle arası iyi değildir. Şair, aşağıdaki dizelerde Hamas'ı eleştirir:

ولا الحياء والظلام ، لزرتُ غزة
دون أن أعرف الطريق إلى بيت أبي سفيان الجديد
ولا اسم النبي الجديد !
ولولا أن محمداً هو خاتم الأنبياء، لصار لكل عصابةٍ نبيّ، ولكل صحابيٍّ
ميليشياً ! (Derviş, ts., II, s. 404)

Utanma ve karanlık olmasaydı ederdim ziyaret Gazze'yi

Ne yeni Ebu Sufyan'ın evine götüren yolu.

Ne de yeni peygamberin adını bilmeden!

Muhammed son peygamber olmasaydı.

Her çetenin bir peygamberi,

Ve her sahabinin olurdu bir milisi!

Ölümü

Derviş, Amerika'da geçirdiği açık kalp ameliyatı sonrası 9 Ağustos 2008 yılında vefat eder. Dönemin Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas (d. 1935), Derviş'i "Filistin Aşığı" ve

“Modern Kültür Projesinin Öncüsü” olarak niteleyerek şairin ölümü nedeniyle Filistin topraklarında üç gün yas ilan eder.

Derviş’in cenazesine Filistinlilerin yanı sıra Arap dünyasından binlerce kişi katılır ve naaşı 13 Ağustos’ta Ramallah Kültür Sarayı’nın önündeki araziye defnedilir. Filistin Bilgi Teknolojileri ve İletişim Bakanlığı, 27 Temmuz 2008 tarihinde üzerinde şairin resminin bulunduğu bir posta pulu bastırır (Müessesetü Mahmud Derviş, 2009).

Filistin halkı, şairin ölümüyle Siyonistlere karşı önemli bir kültür savaşçısını yitirirken çağdaş Arap şiiri, önemli bir temsilcisini kaybetmiştir.

Kaynakça

- el-Ağâ Y. Z. (2014), Semîh el-Kâsım fî zilli'l-ğıyâb, Katar: Yayımcı belirtilmemiş.
- Amr, N. (2012). Ecmelüne ve Evvelüne, Mahmud Derviş: Mâza nefa’lü ba'de Şeksbîr? ‘an Filistîn ve’ş-şî'r ve'l-hubbi ve'l-hayât. el-Kermel el-Cedîd, 3, 7-51.
- Cleveland, W. L. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi (Çev. Mehmet Harmancı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Dekrûb, M. (2015). Hayâtî, Kadiyyetî ve Şî'rî. 20 Ocak 2016 tarihinde http://www.arabicnadwah.com/interviews/darwish-first_last_interview.html adresinden erişildi.
- Derviş, M. (2005). ed-Dîvân el- A'mâlû'l-ûlâ(Cilt I-III). Beyrut: Riyâdü'r-reys lil-kütüb ve'n-neşr.
- Derviş, M. (ts.). el-A'mâlû'l-kâmile (Cilt I-III). Londra: Dâru's-sekâfe.
- Derviş, M. (2008). Biz Kaybettik Aşk da Kazanmadı (Çev. Lütfullah Göktaş). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Derviş, M. (2015). Mural (Çev. Mehmet Hakkı Suçin). İstanbul: Kırmızı Yayınevi.
- el-Kayrevânî, İ. (1981). el-'Umde fî mahsini's-şî'r ve âdâbih ve nakdih (Cilt II) (thk. Muhammed Muhyiddin 'Abdulhamid). Beyrut: Dâru'l-cîl.
- el-Mütenebbî. (1986). Dîvânü Ebi't-Tayyib el-Mütenebbî (thk. Abdurrahman el-Barkûki). Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-'arabî.
- en-Nakkâş, R. (2011). Şâ'iru'l-ardî'l-muhtelle. Kahire: Atlas li'n-neşr.
- Halil, İ. (2011). Mahmud Derviş Gîtâratü Filistîn. Amman: Dâru Fadâât.
- İbrâhîm, M. (2009). Ecmelü kasâidi Mahmud Derviş hayâtühu ve şî'rüh,. Amman: Dâru'l-ihyâ li'n-neşr.
- Müessesetü Mahmud Derviş. (2009). es-Sîretü'z-zâtiyye Mahmud Derviş. 23 Ağustos 2015 tarihinde <http://www.darwishfoundation.org/atemplate.php?id=270> adresinden erişildi.

- Omarova, A. (2011). Ğassan Kenefani (ö.1972): Hayatı, Eserleri ve Edebi Şahsiyeti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Vâzin, A. (2008). Defâtir Mahmud Derviş fî hivârin şâmil. el-Kelime, 21, 1-22.
- Yılmaz, N. (2013). Filistinli Şair Mahmud Derviş Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Zeki, A. (ts.). eş-Şehîd Mâcid Ebû Şerâr. 20 Ekim 2015 tarihinde <http://www.abbaszaki.plo.ps/chars/majedsh.htm> adresinden erişildi.